

Харченко І. І.

РИТОРИКА ЯК ВАЖЛИВИЙ СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЮРИСТА

На сучасному етапі становлення Української держави вплив юридичної діяльності на розвиток суспільства і життя громадян суттєво зростає. Існує необхідність у залученні висококваліфікованих юридичних кадрів до сфери бізнесу, де до професійних обов'язків правника входить підготовка цивільно-правових договорів, захист інтересів юридичних осіб в арбітражному суді. Від якості виконання юристами цих завдань безпосередньо залежить успішність діяльності організацій, а отже й добробут громадян і держави. Процес децентралізації влади, який розпочався, також потребує висококваліфікованих фахівців-правників у сфері державного управління.

Прикладна діяльність юриста завжди пов'язана з інтенсивними усними та письмовими зверненнями, взаємодією з широким колом осіб, що потребує вміння пояснити сутність установлених законом приписів, вміння грамотно побудувати своє спілкування як із пересічними громадянами, так і з колегами. Сучасна освічена особистість прагне бути більш комунікабельною, щоб уміти краще висловлюватися, спілкуватися для користі та ефективності, інколи навіть маніпулювати та активно впливати на слухачів, уміти правильно будувати публічний виступ та вміти його впевнено виголошувати, тактовно дискутувати – тобто володіти риторикою. Ораторські вміння й навички необхідні кожній людині як в особистому житті, так і в професійній діяльності [1, с.22]. Для юриста, який повинен бути зразком для наслідування у спілкуванні, грамотності, вміле володіння словом як універсальним інструментом думки і переконання є необхідним, адже це є визначальним складником його професійного успіху та обов'язковим атрибутом іміджу кваліфікованого, компетентного й інтелігентного фахівця.

В Україні проблему судового красномовства розглядали П. Бондаренко, В.Леоненко, В. Молдован, С. Абрамович та ін. За словами Н. Онуфрієнко, «риторика є наукою про закони ефективної організації мисленнєво-мовленнєвої діяльності, норми і правила цивілізованого, якісного, переконливого мовлення за різних ситуацій навчального, життєвого і професійного спілкування покликана бути надійним орієнтиром у бурхливому просторі мовленнєвої стихії» [3, с. 6].

Майбутні юристи із високим рівнем сформованості риторичних умінь повинні лаконічно та зрозуміло формулювати свої думки; уміти творчо спілкуватися на професійну тему у формі монологу, діалогу, полілогу; застосовували формули мовленнєвого етикету відповідно до ситуації.

Мета судового оратора – переконливо розкрити суть справи, відповісти на запитання так, щоб воно було зрозуміле будь-кому з присутніх у залі судового засідання. У процесі формування риторичних умінь потрібно приділяти увагу оволодінню теоретичними знаннями з риторики, які засвоюються під час лекційних занять. Зміст навчального матеріалу, визначеного лекційним курсом, включає загальні основи риторики, її історію, теоретико-методичні засади риторичної діяльності. Під час розгляду матеріалу

в такій послідовності створюється цілісне уявлення про риторику як науку, її системність, дає можливість усвідомити єдність історичних традицій класичної риторики та виділити сучасні вимоги до риторичної діяльності і на цій основі сформувані практичні вміння ефективної комунікації, що необхідні юристу як фахівцю.

Формування риторичних умінь у майбутніх юристів передбачає використання таких форм і прийомів навчання, які були б найбільш ефективними для розвитку відповідних риторичних умінь. З метою активізації пізнавальної діяльності студентів на теоретичному етапі потрібно застосовували методи проблемного викладу лекцій, прийомів створення проблемних ситуацій. На заняттях ми практикували залучення студентів до роботи як співлекторів викладача, виступи з міні-лекцією на певну тему тривалістю 5-6 хвилин. Особлива роль надавалася методу вправ, які сприяли розвитку і зміцненню потрібних риторичних умінь.

Комплексне формування риторичних умінь на основі знань, навичок і початкових умінь риторичної діяльності продовжувалось на семінарських заняттях. Основними формами організації навчання є риторичний тренінг, тренувальні вправи, самостійна робота студентів, консультації, заліки. Однією з дійових форм на семінарських заняттях є підготовка промов, участь у бесідах, дискусіях, диспутах з урахуванням основних правил і вимог риторики.

Особливе значення має оволодіння мовленнєвими засобами вираження своєї думки. Потрібно запроваджувати мовленнєві вправи, інтегровані риторичні вправи, а також комунікативні ситуації, спрямовані на формування продуктивних мовленнєвих умінь. Значну увагу потрібно приділяти побудові звинувачувальних та захисних промов, використовуючи фабули для складання судових промов та промови відомих судових ораторів для практичного опрацювання. У результаті майбутні юристи набувають таких умінь: застосовувати прийоми спростування чи заперечення під час судових дебатів; володіти полемічним мистецтвом; формувати та реалізувати задум висловлення на основі стратегічного і тактичного законів риторики; добирати такі мовні і мовленнєві засоби оформлення висловлення, які відповідають його цілям і змісту.

Формувати риторичні вміння студентів можна за допомогою проведення науково-дослідницької роботи (написання рефератів, наукових доповідей, виступів). Студенти самостійно вивчають та обирають матеріал, готують реферати, з якими виступають.

Висновки, які формулювали студенти у процесі виконання своїх досліджень, допомагали їм з іншого боку зрозуміти призначення та зміст риторичних умінь і тим самим краще підготуватися до майбутньої юридичної діяльності.

Удосконалення риторичних умінь студентів відбувалося за таких педагогічних умов: відображення риторики як чинника успішності професійної діяльності майбутнього юриста як працівника правосуддя у змісті теоретичної підготовки; набуття професійного досвіду використання риторики як засобу впливу, переконання слухачів – учасників судового

процесу; творча реалізація в організації навчально-виховного процесу професійно-орієнтованих завдань, спрямованих на розвиток інтересу в майбутніх юристів до професійної діяльності та шляхів і засобів їх реалізації.

Риторика розвиває в студентів цілісну систему особистісних якостей: культуру мислення (самостійність, глибину, самокритичність, гнучкість, ерудицію), мовлення (правильність, виразність, ясність, точність, стислість, образність, доцільність), поведінку (ввічливість, коректність, точність, тактовність, розкутість), спілкування (повагу до співрозмовника через вивчення його інтересів, управління поведінкою аудиторії, залучення однодумців, відповідальність за своє слово).

Отже, кожен, хто готується до професійної діяльності, повинен знати, що потрібними є люди, які здатні логічно мислити, виробляти оригінальні вирішення проблем, чітко та зрозуміло їх формулювати. Підготовка висококваліфікованих спеціалістів без вивчення основ культури мовлення не відповідає вимогам часу. Низька мовна підготовка є серйозною перешкодою у виконанні професійних обов'язків. Ті, хто володіють навичками ефективної мовленнєвої поведінки, прийомами проведення ділових зустрічей, безумовно мають більше перспектив і переваг у просуванні кар'єрними сходами, мають авторитет у колективі. Сьогодні риторична освіченість необхідна в різних галузях професійної діяльності. Однак для юриста це є невід'ємним компонентом його професійної компетентності, тому що саме мовлення створює імідж, показуючи здатність або нездатність до обраної сфери діяльності, яка полягає саме в мовних та красномовних якостях.

Риторичну освіту сьогодні справедливо вважають одним із найбільш перспективних і важливих лінгводидактичних напрямів, головна мета якого – формування і виховання носіїв змістовного, переконливого, правильного мовлення. Риторичні знання та вміння повинні стати невід'ємним компонентом мовленнєвої культури майбутніх правників, оскільки вони допоможуть здійснювати ефективну комунікативну діяльність на основі аналізу всіх компонентів мовленнєвої ситуації, з урахуванням соціальної ролі співрозмовника для досягнення взаєморозуміння між співрозмовниками і гармонізації міжособистісних відносин, що забезпечить ефективне вирішення особистісних і професійних завдань.

Список використаних джерел:

1. Голуб Н. Б. Риторика у вищій школі: монографія. Черкаси: Брама-Україна, 2008. 400 с.
2. Сагач Г. М. Риторика як наука в системі професійної підготовки вчителя: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. К., 1993. 284 с.
3. Онуфрієнко Г. М. Риторика: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2008. 592с.